

הפעלת חיישנים חשמליים בשבת

הרב ארי דוד קאהן

1. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קכא עמוד ב

תא שמע: ... מהו להרוג נחשים ועקרבים בשבת? אמר להו: צירעה שאינה מועדת כל כך להזיק
אני הורג, נחש ועקרב שמועדין להזיק לא כל שכן? - דילמא לפי תומו. דאמר רב יהודה: רוק
- דורסו לפי תומו. ואמר רב ששת: נחש דורסו לפי תומו. ואמר רב קטינא: עקרב -
דורסו לפי תומו.

2. רש"י מסכת שבת דף קכא עמוד ב

כל המזיקין - ההורגין. נהרגין בשבת - וקא סלקא דעתך דפילו אין רצין אחריו, ומשום
דסבירא ליה כר' שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה מדרבנן היא דאסירא, והכא לא
גזור. (נהרגין בשבת - אפילו אין רצין אחריו) משום דסבירא ליה דסתמן הורגין הן.
האמר חייב עליה - והיכי שרי במלאכה גמורה כשאין רצין אחריו, דליכא פקוח נפש? ...
צרעה אני הורג - בשבת, לכלות מזיקין, ואף על פי שאינה מועדת כאלו. לא כל שכן -
אלמא: שפיר עביד. דילמא לפי תומו - לא שיעמוד עליו ויהרגנו להדיא, אלא כשהוא
הולך לתומו, ונחש או עקרב בפניו - אין צריך לישמט ממנו, אלא דורכו והולך, ואם מת
בדריכתו - ימות, הואיל ולא נתכוין, דדבר שאין מתכוין לר' יהודה מדרבנן הוא, ולענין
מזיקין לא גזור. רוק דורסו לפי תומו - שאין מתכוין למרח ולאשוויי גומות, דאף על גב
דממילא ממרח הוא, כי לא מיכוין - שרי, משום מאיסותא.

3. רמב"ם הלכות שבת פרק יא הלכה ד

חיה ורמש שהן נושכין וממיתין ודאי כגון זבוב שבמצרים וצרעה שבניונה ועקרב
שבהדיב ונחש שבא"י וכלב שוטה בכל מקום מותר להרגן בשבת כשיראו, ושאר כל
המזיקין אם היו רצין אחריו מותר להרגן ואם היו יושבין במקומן או בורחין מלפניו
אסור להרגן, ואם דרסו לפי תומו בשעת הילוכו והרגן מותר.

4. רמב"ם הלכות שבת פרק כא הלכה ב

כל המשוה גומות הרי זה חייב משום חורש, לפיכך אסור להפנות בשדה הנירה בשבת
גזירה שמא ישוה גומות, ... לא ירוק בקרקע וישוף ברגלו שמא ישוה גומות, ומותר
לדרוס הרוק שעל גבי קרקע והולך לפי תומו.

5. רמב"ם הלכות שבת פרק א

הלכה ה- דברים המותרים לעשותן בשבת ובשעת עשייתן אפשר שתעשה בגללן מלאכה
ואפשר שלא תעשה, אם לא נתכוין לאותה מלאכה הרי זה מותר, כיצד גורר אדם א
מטה וכסא ומגדל וכיוצא בהן ב בשבת ובלבד שלא יתכוין לחפור חריץ בקרקע בשעת
גרירתן, ולפיכך אם חפרו הקרקע אינו חושש בכך לפי שלא נתכוין, וכן מהלך ג אדם על
גבי עשבים בשבת ובלבד שלא יתכוין לעקור אותן, לפיכך אם נעקרו אינו חושש, ורוחץ
ידיו בעפר הפירות וכיוצא בו ובלבד שלא יתכוין להשיר השיער, לפיכך אם נשר אינו
חושש, פרצה דחוקה מותר להכנס בה בשבת אף על פי שמשיר צרורות, וכן כל דבר
שאינו מתכוין כגון זה הרי זה מותר.

הלכה ו- עשה מעשה ונעשית בגללו מלאכה שודאי תעשה בשביל אותו מעשה אף על פי
שלא נתכוין לה חייב, שהדבר ידוע שאי אפשר שלא תעשה אותה מלאכה, כיצד הרי
שצרך לראש עוף לשחק בו לקטן וחתך ראשו בשבת אף על פי שאין סוף מגמתו ד
להריגת העוף בלבד חייב שהדבר ידוע שאי אפשר שיחתוך ראש החי ויחיה אלא המות
בא בשבילו וכן כל כיוצא בזה.

6. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שלו סעיף א

(א) דבר שאין מתכוין, מותר, והוא שלא יהא (ב) <א> פסיק רישיה. (ג) הלכך גורר אדם מטה, כסא וספסל, (ד) א בין גדולים בין קטנים, ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ. ומותר (ה) לרבץ הבית, כיון שאינו מתכוין להשוות גומות אלא שלא יעלה האבק.

7. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיז

הגה: [*א] וי"א (יד) דיש ליזהר שלא להתיר שום קשר שהוא שני קשרים זה על זה, ד דאין אנו בקיאים איזה מקרי קשר של אומן דאפילו בשאינו של קיימא אסור לקשרו ה וה"ה להתירו, וכן נוהגין (הגהות אלפסי פרק אלו קשרים); ומ"מ נראה דבמקום צערא אין לחוש ומותר להתירו, דאינו אלא איסור דרבנן ובמקום צערו לא גזרו.

8. ביאור הגר"א אורח חיים סימן שיז

ומ"מ נראה. דלא גזרו על שבות במקום צערא כמ"ש בסי' שיו ס"ט ע"ש:

9. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כה עמוד ב

איתמר, הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו. אביי אמר: מותרת, ורבא אמר: אסורה. אפשר וקא מיכוין, לא אפשר וקמיכוין - כולי עלמא לא פליגי דאסור. לא אפשר ולא מיכוין - כולי עלמא לא פליגי דשרי. כי פליגי - דאפשר ולא מיכוין. ואליבא דרבי יהודה, דאמר דבר שאין מתכוין - אסור - כולי עלמא לא פליגי דאסור. כי פליגי - אליבא דרבי שמעון, דאמר דבר שאין מתכוין מותר. אביי - כרבי שמעון, ורבא אמר: עד כאן לא קא אמר רבי שמעון - אלא היכא דלא אפשר, אבל היכא דאפשר - לא. איכא דאמרי: אפשר ולא מיכוין - היינו פלוגתייהו דרבי יהודה ורבי שמעון. לא אפשר ולא קא מיכוין - כולי עלמא לא פליגי דשרי, כי פליגי - דלא אפשר וקא מיכוין. ואליבא דרבי שמעון דאזיל בתר כוונה - כולי עלמא לא פליגי דאסור. כי פליגי - אליבא דרבי יהודה, דאמר: לא שנה מתכוין ולא שנה שאין מתכוין - אפשר אסור. אביי כרבי יהודה,

10. רש"י מסכת פסחים דף כה עמוד ב

הכי גרסינן: אפשר וקא מיכוין לא אפשר וקא מיכוין כולי עלמא לא פליגי דאסיר - אפשר לו ליבדל, וקא מיכוין להתקרב כדי ליהנות, כגון ריח של עבודה זרה, או אפילו אי אפשר לו ליבדל, ומיהו מתכוין הוא, וחביב הוא לו ליהנות. לא אפשר - לו ליבדל, ולא קא מיכוין ליהנות, דאיכא תרתני להיתר לכולי עלמא שרי. כי פליגי דאפשר - לו ליבדל, ולא נבדל, ומיהו, לא קא מיכוין, פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון במסכת שבת (כב, א) בגרירת מטה וכסא וספסל, ובמסכת ביצה (כג, ב). דלא אפשר - כגון שצריך לאותן כלים ואין יכול להגביהן על כתיפו, ואביי סבר: בקטנים נמי שרי ר' שמעון, אף על פי שאפשר להגביהן על כתיפו והכי אמרינן במסכת שבת, ולרבא לא שרי ר' שמעון אלא בגדולים.

איכא דאמרי - מודה רבא היכא דלא קא מיכוין, אף על גב שאפשר - שרי ר' שמעון, דבהכי פלוגתייהו דר' יהודה ור' שמעון, ובין לאביי ובין לרבא, לר' יהודה - אסור, לר' שמעון - שרי. כולי עלמא - אביי ורבא לא פליגי דשרי, ואפילו לר' יהודה. כי פליגי דלא אפשר וקא מיכוין - ומיהו, אליבא דר' שמעון דחשיבא ליה כוונה, דמתיר אפילו בדאפשר, הואיל ולא קא מיכוין, אלמא: אכוונה קפיד, היכא דקא מכיון, אף על גב דלא אפשר - אסור.

11. חידושי הריטב"א מסכת פסחים דף כה עמוד ב

איתמר הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו כו'. כתב הרי"ט ז"ל דכל היכא דאמרינן בשמעתין אפשר ולא אפשר היינו אפשר בלא שום טורח או לא אפשר אלא בטורח, תדע דהא גורר אדם מטה וכסא אוקימנא בכלים גדולים (שבת כ"ט ב') ומשום הכי לא אפשר אלא בגרירה וההיא ודאי אפשר ע"י טורח, וכן פירש הרא"ה ז"ל. עוד כתב ז"ל בשם הרא"ה ז"ל שאמר בשם רבו ז"ל דמתכוין דאמרינן לענין הנאת ריח זה לאו דוקא

מתכוין ממש להריח כי מה לו לעשות רשעות גדולה כזאת להתכוין ליהנות מריח איסור, ועוד דבהנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו אתמר והיינו שיש לו לאדם לעבור סמוך לע"ז בשעה שמקטירין הקטורת זכה ואם מתכוין להריח הרי אינו בעל כרחו, אלא מתכוין דאמרינן בהאי (נטילא) היינו שנהנה מאותו ריח כי יש הרבה מבני אדם שאין נהיין בדבר ואינו ערב להם וכל שנהנה מן הריח חשיב לן מתכוין.

12. שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן סט

ב"ה, יום ד' מו"מ בין המצרים תשנ"ג לפ"ק. כבוד הה"ג היקר בנש"ק החשוב ר' יעקב יוסף האגער שליט"א. אחדשה"ט וש"ת באהבה.

יקרתו קבלתי ואשיב בקיצור כדרכי, ע"ד המצוי אצלכם שנדלק מאור עלעקטרי לפני הבתים כשאדם עובר לפני הבית, ויש חלקים שמרגישים במי שעובר בכל רוחב הרחוב ונמצא שאדם העובר גורם להדלקה, וכב' הביא בזה מש"כ בתשובת חשב האפוד (לא נמצא אצלי) ספ"ג להתיר מטעם פס"ר דלא ניחא לי, ובצירוף דעת הרשב"א לענין צידה המובא גם במג"א סי' שט"ז לענין נועל ביתו אעפ"י שידע שהצבי בתוכו, אבל לכב' עדיין אין זה מניח הדעת, דהא הפוסקים נטו מדרכו של הרשב"א (ועיין מג"א שם ס"ק י"א) וגם מהמבואר סי' שט"ז ברמ"א לענין תיבה שבתוכה זבובים, כאשר העיר הגרעק"א במג"א שם, ועוד נו"נ קצת בזה בדברים ישרים.

ואומר בטח דבעניי אין חשש איסור בזה עכ"פ מעיקר הדין דכבר בארתי בשבט הלוי ח"ג סי' מ"א ושם סי' צ"ז, ובח"א סי' מ"ז, דיסוד מלאכת שבת פעולת מלאכה, וגם שיהי' מלאכת מחשבת אבל מחשבת בלי מלאכה המצטרפת לזה לא אסרה תורה, והיינו נמי טעמא פלוגתת ר"ש ור"י בדבר שא"מ דגורר מטה כסא וכו' דר"ש מתיר כל זמן שאינו פס"ר בודאי הגם שע"פ רוב יעשה גם חריץ דכ"ז שאינו הכרח גמור שיעשה גם חריץ, אין מעשה פעולת הגרירה מתיחסת עוד לעשית חריץ רק מעשה גרירה לשם גרירה, ונמצא שנעשה חריץ בלי פעולה מתיחסת אלי', ועיין הי' מה שהבאתי בזה בסי' צ"ז שם מתשובת הרשב"א ח"ד סי' ע"ד, ואין פלוגתא ביסוד זה בין הרשב"א והר"ן סו"פ האורג לענין נעילת דלת בעוד הצבי בתוכו, אלא דהרשב"א דעתו דנעילת דלת היותה פעולת היתר רגילה אינה מתיחסת לצידה כל זמן שעדין לא חישב עליה, ונמצא שיש תוצאה של צידה בלי פעולת המלאכה והר"ן חולק בזה כיון דסו"ס עושה מעשה צידה מובהקת אנו מצרפים מעשה הנעילה ע"י הדלת להכרח של פס"ר כאלו כיון אליה כשאר מלאכת שבת בפועל, ובזה יש לדון אם דברי הרשב"א הלכה הם או לא.

אבל לא כן כשאדם אינו עושה כלום ממש והולך לדרכו לפי תומו ואינו מוסיף אף תנועה אחת למען מלאכה אף שבגרמתו נדלק אור או דבר כיו"ב בזה פשיטא שכל זמן שאינו חושב ממש ללכת למען הדליק וכיו"ב שאין אנו מצרפים הליכתו הרגילה להתוצאה הנ"ל, ואין כאן פעולה של מלאכה, ודבר זה בכלל מש"כ הפוסקים כעין זה לענין מלאכת מכה בפטיש דישנם פרטים דכל זמן שאין מכוונים בפ"י אינו בגדר אינו מתכוין אלא שאינו בגדר מלאכה כלל כמבואר בהה"מ פ"י"ב מהלי' שבת הי"ב ובמג"א סי' שי"ח ס"ק ל"ו, ודין ק"ו משם ומובן דאין זה דומה לנדון השכיח היום שדלתות בית נפתחות ע"י עין אלקטרי ע"י הנכנס לתוכו דבזה ודאי איכפת לי' בתוצאה של כניסתו ואסור, משא"כ העובר ברחוב גרידא בלי שום ניחותא הנ"ל.

היותי איש עמוס אין פנאי להאריך עוד, וגם אין פנאי לוכוחים הלוך וחזור.

הרני דוש"ת ומברכו בהצלחה בתו"י. ידידכם - מצפה לרחמי ה'.

סימן נו

נשאלה השאלה במקום שיש ריבוי זבצים, וכדוע האור מושך אותם, ובשנת קדש אשר רוצם משאירים את האור דולק בכמה חדרים, וזמניהם גם ציבת הכסא, ואם מניח החלון פתוח מתאספים שם הרבה זבצים, והרבה מהם נופלים אל המים וחיים עוד בחוף המים זמן מה, ונשאלה השאלה אם מותר למשוך הנר לשטוף אחר שעשה זרכיו, כי על ידי זה יומתו הזבצים שם. כי אם לא יעשה זה יגרום ציון להבא אחריו, וגם ציון להיווצר, ולפעמים יגרום גם מניעה גמורה להשתמש אחריו.

ובבר נשאל על זה הגאון מו"ה יצחק יעקב ווייס שליט"א הגאב"ד דירושלים עיה"ק תובב"א, וערך זה תשובה ארוכה ומסקנתו להחיר משום דהריגת הזבצים היא אלו מלאכה שאינה זריכה לגופה, והוא עושה הריגת הזבצים דרך מתעסק, ועוד שאין זה צורך לראות את זה כפסיק רישא. וכיון שיש בזה משום זערא ומשום מאיסותא יש מקום להקל בזה, והעתקתי הדברים בקילור נמרץ.

גם הרה"ג מו"ה אברהם יונה שווארץ שליט"א אב"ד דקהל עדת ישראל אהל משה צוינא נשאל על זה, וגם הוא הורה להיחר, ופלפל קצת בדרך אחרת, וגם הוא קוטב דבריו שאין זה איסור דאורייתא, וכה"ג דהוה מאיסותא זערא וכבוד הנריות לא גזרו.

וברצוני להוסיף עוד טעם להחירא, והיינו שיטת הרשב"א המונחת במג"א סי' שט"ז אות י"א, ח"ל המג"א שם והרשב"א כתב שצירושלמי נראה שיותר לנעול לשמור ביתו אע"פ שעי"כ נלמד הצבי ממילא שרי ובלבד שלא יתכוין לשמור הצבי לבד ואין להקל כל כך עכ"ל המ"מ פ"י מה' שבת הכ"ג. גם הר"ן סוף פרק האורג העתיק שיטת הרשב"א ומסיים שאין זה אפשר שנתיר לו לנעול ביתו לשמרו אם מתכוין גם לזידת הצבי, ואפי' אינו מתכוין לזידת הצבי כל שידע שיש שם צבי הנה זה פסיק רישא ואסור.

כלל הדברים, הרשב"א מדייק מהירושלמי שאם עושה דבר שיש בו מעשה היתר וגם מעשה איסור, ונראה מלשון הרשב"א שאפי' מתכוין גם להאיסור סוף סוף כיון שבהמעשה ההוא יש גם היתר לית לן בה. ודבר זה דוחים הר"ן והמ"מ בשתי דים, אבל אם אינו מתכוין אלא למעשה ההיחר והאיסור נעשה ממילא, נראה מדבריהם שאין זה חמור כל כך, אבל סוף סוף גם זה אסור דהיינו פסיק רישא. ועיין בקספר דעת תורה לאו"ה סי' שט"ז סעי' ו' שכולם דוחים היחר זה מהלכה, ומ"מ מציין שם אחד קדוש מדבר שנתן מקום לדברי הרשב"א ח"ל ועי' קובץ פרק א' מה' שבת שהביא מספר מרכה"מ דהרשב"א לא אמר אלא צידת צבי

דהצידה נעשית ממילא אח"כ ובשעת נעילת הדלת עדיין אינו עושה צידים הצידה משא"כ מסוכריא דנזייתא שבת קי"א ע"א דמיד נעשה איסור הסחיטה וכו' עיי"ש. והנה לפי זה דברי הרשב"א שייכים גם צנ"ד, כי המתח הזבצים אינה נעשית בשעת מעשה אלא אח"כ. ואם כי לא הייתי צונה היחר על דבר זה בלבד כי רבו גם רבו החולקים על הרשב"א, אבל בזה אשר שרירים וקימים דברי הרבנים שהבאתי להקל בזה משום מאיסותא וכבוד הנריות, נראה לזרף לסיף גם שיטת הרשב"א עם פירושו של בעל מרכבת המשנה.

סימן נז

ב"ה יום ב' כ"ה טבת תשמ"ג לפ"ק

נשאלתי, אחד נסע במכונית וקרה לו אסון ר"ל אשר נפל מהמכונית והנהרג, והשתדלו ואספו כל הדם שיצא ממנו והרבה דם נבלע בחול אשר שם בדרך, וזרץ לקבור החול והדם, וכמעט שיש בזה מאחים קילוגראם, וכאשר מוליכים את המת לקבורה בארץ ישראל נשאלה השאלה אם זריכים להוליך גם את החול עם הדם לקבורה בארץ ישראל, אשר זה יעלה להון רב וגם תהי' עירחא גדולה. והנה דבר זה מוצא ברש"י איכה ריש קפיתל ד' על הפסוק שתשכחנה אבני קדש ברש"ש כל חצות, שפירש רש"י ח"ל ומ"א כל רביעית דם שיצא מיאשיהו בכל חן וכן שנעזו בו הי' ירמיה קוברו במקומה עכ"ל רש"י. ובמדרש שם מוסיף עוד ח"ל הדא הוא דכתיב ויקבר בקברות אבותיו וכי בכמה קברות נקבר דאתה אומר בקברות אבותיו אלא אלו שתי רביעיות של דם שהי' ירמיה נוטלן וקובצן עכ"ל. ועיין במתנות הוונה שם שמדרש זה מוצא ברש"י, ושרש"י לא גרס שתי. והנה יוצא ממדרש זה צדור שאין חיוב לקבור את הדם במקום שקוברים את הגוף.

ואף על גב דאיתא בש"ך יו"ד סי' שס"ד אות י"א שכתב ח"ל נוהגין בהרוג לחפור ולחפור במרא וחצינא בקרקע במקום שנמצא שם ההרוג וכן כל דמו שיצא ממנו במקום קרוב לו וקובצין אותו עפר שנבלע בו דמו עם ההרוג עכ"ל, משמע מלשונו שזריכים לקבור הדם עם המת, יש לומר דהש"ך אורחא דמילתא נקט דודאי קובצין את הדם ציבת הקברות, ובודאי שיש לקברו עם המת כי למה יקברו את הדם במקום אחר. אבל צוונא שארץ להוציא על זה הוצאות גדולות, וגם זריך לזה עירחא גדולה, יש ללמוד מהמדרש הנוכח באיכה שיוצאים ידי חובה גם אם קוברים את הדם במקום אחר. והשם הטוב ירחם ולא ישמע עוד שוד ושבר בצולנו וזוכה לראות בנחמת ציון ירושלים.